

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Archaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

BARBARA THIEDE

*Male Friendship, Homosociality, and Women in the
Hebrew Bible: Malignant Fraternities*

Routledge Studies in the Biblical World, London: Routledge, 2022,
inbunden, ix + 188 sidor, 1492 kr, ISBN: 9780367344979

I denna monografi argumenterar Thiede att de kvinnliga gestalterna i Bibeln är nödvändiga för att skapa vad hon kallar ”en giftig biblisk hegemonisk maskulinitet”. Denna maskulinitet är i sin tur en del av ett system som accepterar och till och med uppmuntrar till våld mot kvinnor. Bibelns berättelser framställer kvinnor och deras kroppar som ett medel för att fostra homosociala band, både män emellan och mellan Gud och män, samt även för att vidmakthålla manliga hierarkier. Alla män i Bibeln utgör dock inte exempel på denna slags hegemoniska maskulinitet. Snarade tvärtom: ett antal ”misslyckande” män utgör avskräckande exempel som visar hur man inte bör vara.

I sin introduktion framhäver Thiede att Bibeln är skriven av en liten, manlig minoritet. Dess texter är följaktligen ofta androcentriska. De representerar inte heller gemene mans åsikter. Thiede påpekar vidare att Bibeln ofta har använts för att förtrycka kvinnor och skuldbelägga dem som blivit utsatta för mäns sexuella våld. Slutligen hävdar Thiede att sex är en integrerad del av biblisk homosocialitet, samt att mäns sexuella användning av kvinnors kroppar befäster maskulina vänskapsförhållanden och vidmakthåller maktstrukturer. Thiedes ton är medvetet polemisk såtillvida att hon argumenterar aktivt att Bibeln förtrycker kvinnor. Detta perspektiv kommer fram tydligast när Thiede introducerar läsare till studiet av maskulinitet och homosocialitet. Jag störs ofta av hennes alltför ensidiga beskrivning av ”manliga” bibliska män, som enligt henne ”execute enemies with ease and even aplomb, work to acquire women’s bodies in good number, and produce plenty of male offspring. They kill well, they take women and they rape them, and they father sons. They do all those things to outrank other men” (6). Jag hade här gärna sett en mer nyanserad diskussion i dialog med forskare som Kirova och Haddox.

De första tre kapitlen diskuterar mäns förhållanden sinsemellan. Kapitel 1 är tillägnat vänskapen mellan Hira och Juda i 1 Mos 38, vilken, enligt Thiede, är grundad i deras användande av kvinnors kroppar. Thiede visar hur Hira fungerar som Judas "sidekick": han stöttar honom i hans förehavanden (v. 12) och hjälper honom ur knipan när han klantat sig (vv. 20–22). Hon påpekar även hur Judas konversation med sina söner om deras sexuella plikter gentemot Tamar åskådliggör hur kvinnors kroppar är ett samtalsämne bland bibliska män. I slutändan är dock Thiedes antagande att "Juda and Hira's friendship is grounded in sex and developed through sex" baserad på en läsning mellan raderna. Det är en *möjlig* tolkning som texten tillåter – jag kan sträcka mig så långt som att det är en trolig tolkning – men inte den enda möjliga.

Kapitel 2 diskuterar triangeldramat mellan David, Jonatan och Saul. Här hävdar Thiede att manlig vänskap inte bara är en struktur för ömsesidigt stöd utan även genomsyras av konkurrens: män tävlar om makt och kvinnors kroppar. Enligt Thiede framställer 1 Sam 18:1–4 Jonatan lik en kvinna, som i rollen som Davids fru möjliggör Davids väg till tronen emedan han själv förlorar chansen att bli kung. Tidigare spelade David samma kvinnliga roll gentemot Saul. I och med Davids seger över Goliat visar dock David sin maskulinitet. Davids succé som krigsman hotar, i sin tur, Sauls egen maskulinitet och leder följaktligen till svartsjuka. När Saul sedan erbjuder Mikal som hustru till David fungerar brudpriset av 100 filisteiska förhudar som en dubbel symbol för maskulinitet: fienden feminiseras (de dödas och omskärs) och en kvinna blir tagen (Mikal). I slutändan samlar David på sig fler och fler kvinnors kroppar (Jonatans inkluderad) vilket visar hans makt och hans rätt till makt.

Kapitel 3 fortsätter med Davidberättelsen och diskuterar förhållandet mellan homosocialitet, manlig maktkamp, kvinnors kroppar och våldtäkt. Enligt Thiede fungerar våldtäkt i Bibelns berättelser som ett socialt accepterat medel för män att etablera hierarki sinsemellan. Thiedes diskussion är fokuserad på framställningen av Amnons våldtäkt

av Tamar (2 Sam 13). Thiede framhåller hur texten förknippar mat och sex: Amnon är hungrig – på mat, sex, och makt. Hon visar även hur Amnon, likt Juda i 1 Mos 38, har en manlig vän, Jonadav, som (till synes) hjälper honom. Vi upptäcker dock senare att Jonadav spelar ut sina två kusiner mot varandra (vv. 32–36). Tamars kropp är en pjäs i maktspellet mellan Amnon och Absalom, då våldtäkten utgör ett direkt angrepp på Absaloms ära och hushåll. Efter våldtäkten förlorar Tamar sitt namn och sin position och blir reducerad till ett objekt som Amnon avskyr och behöver få ut ur sitt hus (13:17).

De senare tre kapitlen är tillägnade ”den optimala mannen”, det vill säga Gud, och hans förhållande till dödliga män. Kapitel 4 diskuterar 1 Mos 12, 20 och 26, där en patriark kallar sin hustru för syster. Thiede vidhåller att dessa berättelser inte handlar om kvinnans situation; i stället ligger fokus på männens ära, risker och allianser. Det är bara kvinnornas kroppar som fyller en funktion, inte kvinnorna själva. I dessa berättelser framställs Gud som patriarkernas bundsförvant och förtrogne. Tillsammans tar de strid mot guden Faraos och i denna strid är Saras och Rebeckas kroppar handelsvaror som ger Gud och patriarkerna fördelar gentemot Faraos och Avimeleks. Dessa berättelser är samtidigt sexuella fantasier som (de manliga) läsarna kan dela med männen i texten. Detta voyeuristiska perspektiv blir tydligast i 1 Mos 26:8 där Isak ”leker” med Rebecka i Avimeleks åsyn. Gud har även kontroll över såväl kvinnornas förmåga att föda (eller inte föda) barn (1 Mos 16:2; 18:10; jfr 20:18) som mäns potens (1 Mos 20:4, 9). *Tillsammans* visar Gud och patriarkerna sin makt gentemot andra, icke-israelitiska män med hjälp av Saras och Rebeckas kroppar.

Kapitel 5 analyserar Dom 19–21, med fokus på leviten och hans våldtäkt av sin *pilegesh*. Här hävdar Thiede, på samma sätt som i kapitel 4, att vi inte bör tolka denna hemska historia som ett uttryck för en individuell kvinnas förnedring och död. I stället är berättelsen ämnad att stadfästa Guds manliga makt och den homosociala hierarki som styr Israel. Kvinnans egenmäktiga beslut att resa till sin far är en skymf mot sin makes, Guds tjänare, rätt till hennes kropp, på samma sätt som den

senare våldtäkten på kvinnan är en skymf mot Guds och levitens rätt till hennes kropp. Våldet mot kvinnan är sålunda redskapet som skapar och upprätthåller de homosociala hierarkierna. Till skillnad mot många forskare anser alltså inte Thiede att Dom 19 innehåller en implicit kritik mot leviten. Istället beskrivs leviten som rättrådig och hans handlande som förståeligt: en man bör göra vad han kan för att inte bli våldtagen, en akt som skulle feminisera honom. Levitens senare beslut att stycka kvinnans kropp för att mobilisera Israels stammar till krig är det yttersta uttrycket för hur en kvinnas kropp används för att främja och upprätthålla de existerande homosociala strukturerna. Detsamma gäller användandet av jungfrurna i Javesh i Gilead (21:12) och i Shilo (21:21–23).

Det avslutande kapitel 6 diskuterar porträtten av Siseras mor, Debora och Jael i Dom 4–5. Thiede frågar sig om kvinnor kan använda mäns kroppar på liknande sätt för att forma allianser och tävla om makt. Svaret är nej. I stället för att arbeta tillsammans fungerar Debora och Jael som enskilda individer som agerar å Guds vägnar. I stället för att vara medsystrar framställs de som mödrar, vars handlande främjar deras söner (t.ex. Jocheved/Moses, Batseba/Salomo). Parallellt agerar de mot andra män genom att infantiliserar dem. Debora, Israels mor, bemöter Barak som ett barn och Jael behandlar Sisera som ett spädbarn. De tilltänkta (manliga) läsarna kan njuta av dessa berättelser om andra mäns degradering. Det är inte kvinnorna som beundras; det är den djupt sjunkne manlige fienden som ses ned på. Emedan Barak och Sisera förlorar då de gängse homosociala strukturerna har brutits ned, bidrar dock berättelserna ändå till att upprätthålla de etablerade, manliga maktstrukturerna med Gud på toppen. Jaelns våld bryter inte normer, som många forskare anser. Snarare, enligt Thiede, cementerar hennes agerande gentemot Sisera de patriarkaliska strukturerna.

I sin sammanfattning kallar Thiede biblisk hegemonisk maskulinitet för ett ”gift för kvinnor”. Hon vidhåller även att bibelns maskulinitet kan bli toxisk för män, då män ständigt fruktar att bli feminiserade av andra, mer manliga (och brutala) män. Även om vissa bibeltexter utma-

nar hegemonisk maskulinitet är Bibeln i sin helhet en propagandaskrift där Gud, alfahannen, alltid segrar.

Denna bok kan liknas vid en kampskrift som ämnar visa att Bibeln har en grundläggande positiv inställning till manliga maktstrukturer och att den i grund och botten är fientlig mot kvinnor. Många av Thiedes påståenden är välgrundade i texten; andra bör tas med en nypa salt. Hon framhäver fullt möjliga tolkningar av texten men nämner sällan att det finns andra, lika möjliga tolkningar som är mindre svartvita.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

BEAT WEBER

*Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150;
III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen*

Stuttgart: Kohlhammer, 2016, e-bok, 357 + 415 + 369 sidor, 600 kr,
ISBN 987-3-17-031461-0 / 978-3-17-031462-7 / 978-3-17-031463-4

Beat Weber har genom åren utmärkt sig som en både produktiv och noggrann forskare, med Psaltaren som främsta intresse. De band som utgör den *Werkbuch*-triologi som står i fokus i denna recension kan därför bäst ses som en teologiskt driven och spännande syntes av Webers stora kunnande på området. Triologin, som Weber skrivit på under en längre tid (Band I publicerades 2001, Band II 2003 och Band III 2010), har nu kommit ut i samlad form som e-bok (Band I och II har omarbetats något) och utgör tillsammans ett fint uttryck för den kombination av exegetiska studier och (kristet) församlingsbruk som Weber, i egenkap av teologie doktor med lång erfarenhet av arbete som församlingspräst i Schweiz, själv förkroppsligar: "Das Wb Pss will – ohne andere Zugänge abzuwerten – insbesondere der bibelwissenschaft Erschliessung dienen und sie für die kirchliche Praxis im weitesten Sinn fruchtbar machen" (I:21). Närmare bestämt utgör tre överlappande förståelsehorisonter grunden för arbetet med psalmerna: en historisk där Psaltaren ses som ett dokument från en annan tid och kultur, en litterär där Psaltaren ses som ett konstverk (utformning och poesi blir viktiga komponenter), och en teologisk där Psaltaren förstås som ett slags "trosvitt-